

Голові спеціалізованої вченої ради

ДФ 20 051.084

**Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника**

доктору педагогічних наук, професору

Стинській Вікторії Володимирівні

(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Стражнікової Інни Василівни на дисертаційну роботу Басараб Наталії Ярославівни «Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.)», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційної роботи.

Післядипломна педагогічна освіта – це частина неперервної освіти, яка включає післядипломну підготовку, підвищення кваліфікації, перепідготовку з метою безперервного задоволення потреб педагогів в необхідних фахових знаннях і вміннях, збагачення їх духовного й інтелектуального потенціалу. У відповідності до постановки завдань, що стоять перед школою – змінюються та ускладнюються зміст, форми, методи роботи з вчителями, загострюється суперечність між сучасними моделями навчання педагогів й традиційними способами їх кваліфікаційного вдосконалення. Беззаперечним вважаємо той факт, що для того, щоб уникнути помилок в розбудові системи освіти – потрібно цінувати не тільки сучасні здобутки, а й використовувати досвід минулого: етнокультурні традиції, історичні надбання, що дозволить

дивитися у майбутнє не відходячи від своєї історії. З огляду на це рецензована дисертаційна робота є особливо актуальною.

Якісна підготовка педагогічних кадрів, їх своєчасний професійний розвиток в умовах функціонування Нової української школи є провідними завданнями вітчизняної освіти, оскільки саме вчитель покликаний реалізувати її цілі. Дослідження проблеми розвитку післядипломної педагогічної освіти неодноразово було предметом вивчення українських науковців. Та попри значну кількість наукових напрацювань в педагогічній науці відсутнє цілісне дослідження проблеми розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Доцільність і актуальність вибору теми засвідчує й те, що дисертаційне дослідження є частиною науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122).

Тему дисертаційної роботи «Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.)» затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 11 від 29.11.2016 р.), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 160 від 31.01.2017 р.) та уточнено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 1 від 30.01.2018 р.).

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів, що виносяться на захист.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що

вперше здійснено комплексне історико-педагогічне дослідження розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.); визначено чинники впливу на розвиток післядипломної педагогічної освіти в західних областях України досліджуваного періоду, зокрема: політико-правові, соціально-економічні, культурно-освітні, соціально-психологічні; розроблено періодизацію розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.): I етап (1945-1959 рр.) – відновлення та активізація діяльності інститутів удосконалення вчителів; II етап (1959-1974 рр.) – реформування освітньої системи, активізація перекваліфікації учителів в інститутах удосконалення кваліфікації; III етап (1974-1991 рр.) – домінування спрямованості інститутів удосконалення кваліфікації вчителів на підвищення теоретичного рівня професійної готовності педагогів; IV етап (1991 р.) – розвиток післядипломної освіти як структурної ланки системи освіти; схарактеризовано особливості змісту та еволюціонування кваліфікаційної підготовки педагогічних працівників у системі післядипломної освіти, яка передбачає безперервне фахове вдосконалення, забезпечує поглиблення, розширення та оновлення професійних знань, умінь і навичок учителів початкових класів на основі здобутої раніше освітньо-професійної підготовки та набутого практичного досвіду; окреслено шляхи покращення доступу до професійного зростання вчителів початкової школи в розбудові сучасної неперервної педагогічної освіти через позиції відповідей на запитання про узгодження суперечностей між реальним змістом педагогічної освіти, вимогами школи та викликами держави (на прикладі Івано-Франківської територіальної громади).

Практичне значення результатів дослідження.

Результати дисертаційної роботи Н.Я. Басараб можна застосувати в науково-дослідницькій, навчальній та патріотично-просвітницькій роботі. Проаналізований та узагальнений науково-теоретичний матеріал може слугувати підґрунтям для подальшого вивчення історії розвитку

післядипломної освіти вчителів початкової школи. З цією метою дисертанткою розроблено елективний курс «Післядипломна педагогічна освіта в умовах євроінтеграції», який спрямований на ознайомлення педагогічних працівників з євроінтеграційними засадами безперервної педагогічної освіти, ключовими історичними етапами розвитку європейської педагогічної освіти, питаннями сутності і змісту європейської інтеграції, розуміння проблем і перспектив посилення взаємозв'язків України та Європейського Союзу в процесі підвищення педагогічної кваліфікації. Також здобувачкою наукового ступеня проведене емпіричне дослідження спрямоване на виявлення засобів рівного доступу до освітніх можливостей учителів початкової школи за умов модернізації системи післядипломної освіти, яке стало основою для розробки практичних рекомендацій, адресованих трьом групам установ та організацій: відділу освіти, директорам шкіл; закладам підвищення кваліфікації; методичним об'єднанням, школам передового досвіду. Вагоме практичне значення займає й розроблена дослідницею концепція чат-боту TeachSkillsFinder «Освіто-Кваліфікатор» для пошуку курсів із підвищення кваліфікації працівників освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження № 01-23/174 від 06.11.2023 р.); Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження № 1819/33-03 від 07.11.2023 р.); Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження № 2370 від 07.11.2023 р.); закладів освіти Солотвинської селищної ради Івано-Франківського району Івано-Франківської області (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження №128/01-13 від 06.11.2023 р.); Центру професійного розвитку педагогічних працівників Івано-Франківської міської ради (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження № 24 від 06.11.2023 р.), що доводить їх наукову значущість і

виправдовує доцільність використання під час організації кваліфікаційного вдосконалення педагогічних працівників.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Дисертація Басараб Н.Я. є самостійним ґрунтовним науковим дослідженням, яке розкриває особливості становлення та розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.).

Здобувачка під час роботи над досліджуваною проблемою використовувала загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, узагальнення) та історико-педагогічні методи наукового дослідження: поняттєво-термінологічний, пошуково-бібліографічний, ретроспективний, історико-педагогічний аналіз педагогічної та науково-методичної літератури, історико-компаративістський, структурно-системний, проблемно-пошуковий, метод фокус-групових дискусій.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження Басараб Наталії Ярославівни висвітлено у 18 наукових працях, а саме: 6 статей у наукових фахових виданнях України (одна у співавторстві), 1 стаття в закордонному періодичному виданні, 11 тез доповідей на конференціях.

Проведений аналіз дисертації та публікацій дисертантки, опублікованих за темою дослідження, дає підстави стверджувати про успішність виконаної наукової роботи. Всі отримані здобувачкою результати є новими та належно обґрунтованими.

Загальна оцінка змісту роботи.

Дисертація Басараб Наталії Ярославівни написана за проблемно-логічним принципом, належно відструктурована, містить усі елементи відповідно до нормативних вимог. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (459 найменувань),

додатків (35 позицій). Загальний обсяг дисертації – 349 сторінок, з них основного тексту – 175 сторінок.

Вступ дисертаційного дослідження включає всі необхідні елементи: актуальність; зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; об'єкт та предмет дослідження; мету; завдання; хронологічні та територіальні межі; наукову новизну; практичне значення; апробацію результатів дослідження. Джерельну базу дослідження дисертантка класифікувала на три групи: нормативно-правові документами, наративні джерела, архівні джерела. Особливу увагу звертаємо на те, що у процесі вивчення проблеми особливого значення набули праці науковців, які досліджували питання з історії освіти й педагогічної думки на західноукраїнських землях.

У першому розділі окреслено історіографію розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.). Задля розкриття важливості досліджуваної проблеми та ефективності наукового пошуку узагальнено та уточнено термінологію дослідження, відтак на основі цього авторка запропонувала власне означення поняття розвитку післядипломної освіти вчителів початкових класів. Особливу увагу здобувачка звертає на підвищення професійної культури вчителя початкових класів, стверджуючи що професійна культура вчителя – вища форма його активності, творчої самостійності, стимул і умова вдосконалення освітнього процесу, передумова виникнення нових ідей у педагогічній науці та практиці. Також у цьому розділі Н.Я. Басараб охарактеризувала передумови та етапи становлення й розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.) задля перспективного аналізу досліджуваної проблеми.

Другий розділ присвячений висвітленню еволюції структури післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.). Проаналізовано провідні методи й організаційні форми підвищення кваліфікації вчителів початкової школи за виокремлених періодів у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській,

Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій областях. Виявлено, що, беручи участь у курсах підвищення кваліфікації, семінарах, педагогічних читаннях, науково-практичних конференціях, методичних об'єднаннях, у науково-експериментальній роботі та інших формах кваліфікаційного зростання, учителі початкової школи мали можливість поспілкуватися з колегами, обмінюватися досвідом, ознайомлюватися з новинами педагогічної науки, урізноманітнювати форми та методи підготовки, розвивати культуру спілкування, професійного мислення тощо. Беззаперечно цінність у розділі становить аналіз розвитку інформаційно-освітнього середовища в системі післядипломної педагогічної освіти в західних областях України досліджуваного періоду. Дисертантка зазначила, що використання технічних засобів навчання (кіноапарат, фільмоскоп, патефон, радіо, електропрогравач, апаратура статичної проєкції, звукозаписувальна та звуковідтворювальна апаратура, епідіаскоп тощо) в післядипломній освіті вчителів початкової школи забезпечувало зростання ефективності кваліфікаційного вдосконалення та сприяло підвищенню його доступності та якості, урізноманітнювало класичне навчання.

У третьому розділі розкрито перспективи використання історико-педагогічного досвіду післядипломної освіти вчителів початкової школи в розбудові сучасної неперервної педагогічної освіти на шляху до євроінтеграції, зокрема за допомогою наступних заходів: вивчення думок та освітніх проблем педагогічних працівників щодо врахування їхніх особистісних якостей, середовища освітнього процесу; застосування групового та індивідуального підходів до навчання через забезпечення прозорості процесу підвищення кваліфікації учителів початкової школи; упровадження гнучкості в освітньому процесі навчання учителів початкових класів відповідно не тільки до їхнього кваліфікаційного рівня, а й особистісної сфери інтересів; вироблення у вчителів внутрішньої потреби кваліфікаційного вдосконалення як основи їхньої пізнавально-творчої активності; раціональне поєднання і забезпечення змісту форм організації післядипломної освіти: лекцій, практичних занять, вебінарів тощо; створення

інфраструктурних та інших передумов доступності навчання для вчителів, які проживають у гірській місцевості, віддалених населених пунктах та категорій освітян, що потребують особливої уваги з огляду на обмежені фізичні можливості; створення можливостей для підвищення кваліфікації, добору навчальних матеріалів, здійснення стажування в провідних європейських та вітчизняних закладах освіти, що працюють в інноваційному режимі та ін.

Висновки за результатами виконання дисертаційного дослідження відповідають поставленим завданням та підкреслюють наукову новизну й практичну цінність наукової роботи.

Заслужують уваги укладені додатки до дисертації, які логічно доповнюють та ілюструють зміст наукової роботи.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. Під час виконання дисертації аспірантка дотримувалася принципів академічної доброчесності, використовувала посилання на нормативно-правові документи, наукові публікації, дослідження науковців та інші джерела.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертантом результатів, вважаємо за доцільне назвати деякі дискусійні положення, а також висловити окремі зауваження і побажання до наукової роботи:

У пункті 1.2. «Поняттєво-категоріальний апарат дослідження» авторка задля розкриття важливості розвитку післядипломної освіти вчителів та ефективності наукового пошуку узагальнила й проаналізувала термінологію з основних питань проблеми. Однак у роботі, на нашу думку, недостатньо виокремлено власних визначень основних понять дослідження.

У пункті 1.4. «Передумови та етапи становлення післядипломної педагогічної освіти в західному регіоні України (1945–1991 рр.)» дисертантка проаналізувати особливості становлення інститутів післядипломної освіти на теренах Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької областей, варто було б, на нашу думку, узагальнити у вигляді таблиці періоди заснування інститутів підвищення кваліфікації вчителів досліджуваної території.

Третій розділ дисертації присвячений окресленню перспектив використання історико-педагогічного досвіду функціонування післядипломної педагогічної освіти в Україні на сучасному етапі. Вважаємо, що доцільно було б проаналізувати досвід підвищення кваліфікації вчителів в європейських країнах (тематику навчання, кількість годин і т.д.).

Цікавими й змістовними є укладені додатки до дисертаційного дослідження. Та зважаючи на тематику досліджуваної проблеми, на наш погляд, доцільно було у додатках продемонструвати атестаційні листи, посвідчення вчителів ЗЗСО про проходження курсів підвищення кваліфікації досліджуваного періоду.

Однак, висловлені зауваження і побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації й не знижують безперечних здобутків роботи Н.Я.Басараб, а мають, скоріше, рекомендаційний характер і можуть бути враховані у подальших наукових напрацюваннях.

Загальний висновок.

Аналіз дисертаційного дослідження та опублікованих праць дає підстави стверджувати, що виконана наукова робота Басараб Наталії Ярославівни «Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.)», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, є актуальною, цілісною, завершеною науковою працею.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора

Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її автор – Басараб Наталія Ярославівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
імені Богдана Ступарика

Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Інна СТРАЖНИКОВА

